

BİLGİ ÇAĞINDA ÖĞRETMEN YETİŞTİRME (BİR PROJE TASLAĞI)*

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Bu sorunu açıklığa kavuşturabilmek için öncelikle şu konuların tartışılması gerekir:

1. Bilginin tanımı ve özellikleri,
2. Bilgi kazandırmanın yöntemleri,
3. Bilgi çağının anlamı,
4. Bilgi çağında öğretmen yetiştirme yönteminin nitelikleri ya da öğretmen yetiştirmede temel ilkeler,
5. Bilgi çağında öğretmen yetiştirme olanakları.

Burada, bununla ilgili olarak, şimdiye kadar ileri sürülen görüşler çerçevesinde bir bireşim (sentez) yapılmaya çalışılacaktır.

Bilginin Tanımı ve Özellikleri

Bilgi, en yalın anlamı ile, herhangi bir konuda bilinen şeydir. Buna, "bilme işi" ya da " bilme eylemi" de denebilir. Herhangi bir konuda, öğrenme ya da bir iş ve hareket sonucunda zihinde yer alan olgular, doğru kabul edilen her şey birer bilgidir.

Bilgiler, genellikle, duyu organları yoluyla alınır: fakat, zihinsel olarak yalın ve somut tasarımlar yoluyla elde edilen, soyut ve karmaşık kavramlardan oluşan bilgiler de vardır: Taşın sert ya da yumuşak olduğunu bilmek, bir bilgidir. İki nokta arasındaki en kısa uzaklığın bir doğru çizgi olduğunu bilmek de bir bilgidir.

Bilgi, insanda her türlü tutum ve davranışın temelidir. Bu nedenle, eğitim ve öğretim etkinliklerinde öğrenciye ya da yetişkin birine bilgi kazandırmak, her zaman ön plânda yer almıştır. Fakat, günümüzde, bunun insana bir yük olmaması, onun işine yaraması önemlidir.

Bilgi Kazandırmanın Yöntemleri

Okulda bilgi kazandırmakta, genellikle, şu yöntemlerden yararlanılır:

Sözlü iletiler: Bunlar, öğretmenin sözlü anlatımları ya da bunlarla birlikte, radyo, teyp vb. gibi işitme araçlarından alınan iletiler.

2. Yazılı iletiler: Bunlar, çeşitli ders kitapları ile diğer basılı yayın araçlarıdır.

3. Resimli iletiler: Bunlar da çeşitli fotoğraflar, levhalar, televizyon vb. ile alınanlardır.

Geleneksel öğretim, bu araçlarla, yukarıda söz konusu olan bilgileri öğretmeyi amaçlıyordu. Öğretmen de buna göre yetiştiriliyor ve toplumun istediği insan davranışları, bu yollarla öğrenciye kazandırılmaya çalışılıyordu.

Dünya kurulduğundan beri, az çok aynı yollarla - zamanın tekniğine uygun olarak- geliştirilen bilgi kazanma tekniği ya da yöntemi, 1943 'te Dr. Alan M. Turing' in bulduğu elektronik bilgisayarla büyük bir ivme kazanmıştır.¹ Bu, bugün daha çok gelişmiş, eğitim bilimlerinde de yeni kavramlar oluşmuştur. Örneğin, "bilgi işlem bilimi" (data processing) adlı yeni bir bilim dalı doğmuştur. Bu yeni bilim dalı, toplanmış olan bilgileri, istenen biçimde düzene koymak, saklamak, başka bir alana aktarmak ve yorumlama yapmak... gibi uzun zamanda bile, tek başına bir insanın kolay kolay yapamayacağı işleri, bir tuşa basmakla anında yapabilmektedir.

Böyle bir araçla, özellikle kitap, dergi, film ve ses bandındaki bilgilere kolaylıkla ulaşılmaktadır. Buna, "bilgi erişimi" (information retrieval) denmektedir.

Bu nedenle, çağımızda bilgi ve bu yolla da değişim, hızla artmaktadır. Kaynaklarda son 30 yılda, bundan önceki 5000 yılda üretilenden daha fazla bilgi üretildiği kaydedilmektedir.² Bu hızlı değişim, iletişim ve bilişim teknolojisi sonucu, "bilgi çağı" kavramı yanında, bir de "bilgi toplumu" kavramı oluşmuştur.

Bilgi Toplumunun Oluşması ve Bilgi çağı

Bilgiye erişim olanaklarının artması ile bilgi toplumları oluşmuş, bu, yeni bir çağa giriş olarak nitelendirilmiş ve böyle bir çağa da "bilgi çağı" adı verilmiştir. Bugün bu çağın başlangıcında bulunuyoruz.

Böyle bir yolla, gerek bireyde ve gerekse toplumda oluşan bilgi birikimi, okullarda türlü derslerde öğrencilere kazandırılmak istenmektedir. Bu da konunun yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır: Bu bilgilerin ne kadarı öğrenci tarafından öğrenilmelidir? Az ve öz bilgi mi, çok ya da ayrıntılı bilgi yığını mı? Bilgilerin, bireyin amacına göre kullanılması da önemlidir.

Geleneksel Okul -Yeni Okul

Geleneksel okul, bilgileri, çeşitli amaçlara göre sınıflandırıyordu: Duyusal ya da somut bilgi, ussal ya da soyut bilgi, birinci ve ikinci elden edinilen bilgi vb.. Bilgi çağında yeni eğitim kavramları ortaya çıkmıştır. Bunlar, yeni okulun bilgisi olacaktır. Bunları, bugün çeşitli yeni eğitim sözlüklerinde bulabiliyoruz. Bilgi, ayrıca, kuramsal ve uygulamalı bilgi olarak da ikiye ayrılabilir.³ Bugün de, yeni duruma göre, bir bilgi sınıflandırılmasına gerek olduğu söylenmektedir.

Yeni Eğitim Kavramları

Bilgi çağında yeni eğitim kavramları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bilgi çağının bilgi toplama, kodlama, koruma ve gerektiğinde geri çağırma aracı "bilgisayar"dır. Bilgisayar, güçlü bir bellek birimi ile donatılmış, sayısal ve mantıksal işlemleri kendi kendine yapabilen bir aygittir.⁴

"Bugünkü bilgisayarlar, rakamlarla şifrelenmiş (kodlanmış) programları alır, bunları işler ve e-vet-hayır ilkesine göre mantıksal yargılarda bulunur. Gerekinde yeniden kullanılmak üzere, bu verileri belleğinde saklar. Bilgisayarlar, kendi kendilerine çalışır ve kendi çalışmalarını kendileri denetler."⁵

Günümüzün yeni okulunda bilgisayarlardan da yararlanılmaktadır. Buna, "Bilgisayar Destekli Öğretim" deniyor. "Bilgisayar Destekli Öğretim", öğretim amacıyla bilgisayarlardan yararlanma yoludur. Son yıllarda öğrenme kuramlarındaki ilerlemeler sonucu eğitime girmiş olan bu öğrenme türü, "programlanmış öğrenmeye" dayanır.

"Programlanmış Öğrenme", 1926'da başlamış ve 1954'te F. B. Skinner ile kullanılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu, programcının hazırlamış olduğu bir düzene ve açıklamalara göre, birtakım araçlar kullanılması yolu ile yapılan bir öğretimdir. Sorular, birer öğrenme birimidir. Bir soru yanıtlandığında, bir sonrakine geçilir. Bir sonraki sorunun yanıtlanabilmesi için, bir önceki sorunun iyi öğrenilmesi gerekir. Bunun en önemli sakıncası, aşırı yorgunluk yaratmasıdır. Ayrıca, bu yöntem, tek başına bir eğitim sağlayamaz.⁶

E-İlgisayar destekli öğretimin programlanmış öğretime göre üstünlüğü, öğrenme sırasında, öğrenme süreçlerinin adım adım izlenebilmesidir. Buna, bugün, kısaca "e-öğrenme" (elektronik öğrenme) de denmektedir.

E-öğrenme, internet ağı bulunan platform üzerinde sunulan web tabanlı bir eğitim sistemidir. Bu sistem, bireyin öğrenme hızına göre bir öğrenme sağlar. Bunun özellikleri şunlardır:

1. Öğrenci merkezli bir sistemdir;
2. Teknoloji bağlantılı bir öğretimdir;
3. Okula gitmeden, vakit harcamadan, en uzak yerlerde bile yaşayanların iş, aile, sağlık vb. nedenlerle, buldukları yeri terk etmeden öğrenme sağlar;
4. *Yaparak ve yaşayarak öğrenmeye* yakın, sınıf öğretimine göre %50, oranında daha etkili bir öğretim sağladığı, yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır.⁷

Eski Milli Eğitim Bakanlarından Metin Bostancıoğlu'nun 2002 yılındaki bir demecine göre, bizde de "E-öğrenme" ile ilgili hazırlıklar yapılmaktadır.

Eğitim ve öğretimde bilgisayar, hem bir öğrenme aracı, hem de bir bilgi kaynağıdır. Öğrenme aracı olarak, öğrencinin sorulara verdiği yanıtları denetler. Onun, nerelerde, ne gibi yanlışlar yaptığını, kaç sınamada başardığını ve ne kadar zaman harcadığını gösterir; bireysel ilerlemelerine ve gereksinimlerine göre ek ödevler ve ek konular seçmelerine yardım eder.

Alıştırmalar sırasında da bilgisayar, öğrenciye anında yanıtlar verir, pekiştirmelerde bulunur, düzeltmeler yapar, onlara yardım eder. Böylece, derslikte uygulanması güç olan bireysel öğretimin uygulanmasına olanak sağlar. Bilgi kaynağı olarak ise, öğrenen kimseye zengin bilgiler sunar. Eskiden bu düzen, bir ana bilgisayara bağlı çalışırken, kişisel bilgisayarların (PC Personel Computer) ortaya çıkması ile, her öğrenci, tek başına bilgisayar destekli öğretimden yararlanabilir hale geldi.

Kısaca, bilgi çağı, bilgiyi üreten, uygulayan ve değerlendiren bir çağdır. Başka bir deyişle, bilgi çağı, bilginin -özellikle bireysel olarak- üretildiği, bilgiye ulaşıldığı ve bilginin paylaşıldığı bir çağdır.

Bilgi Çağının Eğitimdeki Öge ya da Özellikleri Nelerdir?

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan "bilgi çağı"nın eğitimdeki öge ya da özelliklerinin şunlar olduğunu görüyoruz:

1. Bilgiler, yalnızca duyu organları ve zihinsel etkinlikler yoluyla sınırlı bir biçimde alınmakta, bunlarla birlikte, elektronik bilgisayarlarla yapılan işlemler sonucu, daha geniş ve daha kap-

samlı bir alandan alınmaktadır.

2. Bilgisayarlarda bilgilerin işlenmesi sonucu, bilimsel araştırma yapma olanakları artmakta ve bu yolla yeni bilgiler üretilmektedir. Bu yolla mevcut bilgiler, 7 yılda bir, en az ikiye katlanmaktadır. İlerde bu, daha kısa bir süreye inecektir.⁸

3. Üretilen bilgiler, yalnızca kitap ve dergi sayfalarında kalmamakta, bilgisayardaki sanal depolama ortamlarında, her an kullanılmaya hazır bir durumda bulundurulmaktadır.

4. Bilgi, eskiden olduğu gibi, yalnız büyük kentlerin eğitim kurum ve kitaplıklarından edinilmemekte, en ücra bir köyde bile, bilgisayarlar aracılığıyla, dünyanın neresinde olursa olsun, bilgiye ulaşılabilmektedir. Böylece bilgi kazanmada, yer ve zaman etkeni ortadan kaldırılmaktadır.

5. Bilgi toplumunun en belirgin özelliği, hızlı bilgi artışı, hızlı değişme ve hızlı gelişmedir.⁹

Türk Eğitim Bilimleri Tarihinde Öğretmen Yetiştirme Sorununa ilke Olarak Farklı Yaklaşımlar

Türkiye'de öğretmen yetiştiren kuruluşlar, eğitim bilimlerinde, ortaya çıkan yeni yöntemlere sahip çıkmışlardır. Bunu, öğretmen yetiştirmenin başlangıcından günümüze kadarki gelişmelerde görüyoruz:

1. Bu, 1848'de açılan ilk öğretmen okulunun programına 1851 'de ilk müdür Ahmet Cevdet Efendi'nin hazırladığı Darülmuallimin Nizamnamesi ile giren "Usul-i İfade ve Tâlim" adlı derste de görülmektedir.¹⁰ Bu, bir anlatım yöntemi ve eğitim dersidir. Buradaki "Anlatım" sözü, daha çok, "anlatma yöntemi"ni çağrıştırmaktadır. Bu da öğretilmekte var olan ya da var olduğu kabul edilen bilgi ve becerilerin, öğretmenden öğrenciye geçmesini sağlayan bir yöntem idi. Eski dönemin öğretim yöntemlerinin etkisi altında, bu yöntem, uzun bir süre okullarda kullanılmıştır.

Daha sonra, yeni yöntem arayışlarına gidilmiştir. Öğretimde sıralardan yararlanma, kara tahta kullanma, alfabe öğretiminde sesli harf ve anlamı olan hecelerden yararlanma gibi yenilikler "usul-i cedit" (yeni yöntem) adıyla anılmıştır. Hatta, bu yöntemin yaygınlaştırılması amacıyla, alfabe öğretiminde "usul-i cedit" üzere bir alfabe (elifba) kitabı yazan Mehmet Cevdet Efendi, 1868'de açılan Darülmuallimin-i Sıbyan'ın (ilköğretmen okulunun) müdürlüğüne getirilmiştir.¹¹

2. İkinci Meşrutiyet döneminde de İstanbul Öğretmen Okulu'nun müdürü Sâti Bey, gözlem ve deneye, tümevarımsal uslamlamaya, alfabe öğretiminde ses yöntemine (savti yönteme), anlatma yöntemi yerine, soru-cevap, buluş (tekşifi) yöntemine öncelik vererek öğretim yöntemlerinde bir devrim yapmıştır.¹² İkinci Meşrutiyet dönemi, öğretmen yetiştirmede bu özelliği ile anılır.

3. Cumhuriyet dönemi ile birlikte, ses yönteminden cümle yöntemine geçilmiş, daha önceki diğer yöntemlerle de uygulamaya devam edilirken "iş yöntemi" savunulur hale gelmiştir. Bu yöntem, 1926 tarihli İlkokul Programı ve daha sonra da Köy Enstitüleri programında önemli bir yer almıştır. Diğer öğretmen yetiştirme etkinliklerinde de, hiç değilse, bu yöntemler ön plânda tutulmuştur.

4. Yine Cumhuriyet döneminde, hatta bir ölçüde İkinci Meşrutiyet döneminde, Avrupa ve Amerika'daki 1890'lı yıllara varan uygulamalara bakarak, okullar ile toplum kalkınması arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. 1933 yılında Dr. Reşit Galip'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde kurulan Köy İşleri Komisyonu'nun, hazırladığı raporda da öğretmene, yalnız sınıf içinde değil, köyün ekonomik ve kültürel kalkınmasında da rehberlik yapıcı görevler verilmesi önerilmiştir.¹³

Kaynağı İkinci Meşrutiyet dönemi eğitimcilerine dayanan bu görüş, 1936'dan itibaren, önce Köy

Eğitmen Kurslarında ve 1940'tan itibaren de Köy Enstitülerinde yaşama geçirilmiş; fakat, 1950' den sonra karşılaşılan yönetsel sorunlar üzerine bundan vazgeçilmiştir. Aslında, bu düşünceler, Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte, hatta ondan 8 ay önce Atatürk'ün dile getirdiği "bilgiyi, yöntem olarak yaşamda bir süs değil, bir araç olarak" algılamasının bir sonucu idi. 1923 'te Bakan İsmail Safa Özler zamanında düzenlenen "Eğitim Andı"nın (Misak-ı Maarifin) bir sonucu idi.¹⁴

5. 1920'li yıllardan sonra, dünyada ve bu arada bizde de eğitim ve bilgisayar teknolojisinde, görülen değişimler sonucu, öğretimde "proje" ve "sorun çözme" yöntemleri öne çıkmaya başlamıştır. 1968 tarihli İlkokul Programı, bunun en somut kanıtıdır. 1980'den sonra, ülkemizde bilgisayar kullanımının hız kazanmasıyla, yine öğretim yöntemlerinde daha hızlı bir değişimin kapısı açılmıştır.

Bu arada, 1982'den itibaren öğretmen yetiştirme sorumluluğu, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan alınarak üniversitelere devredilmiştir. Bu nedenle, ilk on yıl içinde öğretmen yetiştirmede bazı kargaşalar yaşanmış, 1998' de nispeten kararlı bir programa kavuşturulmuştur.¹⁵ Ama, yine de bu konuda tartışmalar yapılmaya, toplantılar düzenlenmeye devam edilmiştir.¹⁶ Bu toplantımız da bunlardan biri sayılabilir. "Bilgi çağına uygun bir öğretmen nasıl yetiştirilebilir?" sorunu, gündemimizin konusu olmuştur. Bu sorunu, ilköğretim programımızın başında yer alan büyük Atatürk'ün diliyle, "Öyle bir program izlemek zorundayız ki, o program, ulusumuzun bugünkü durumu ile, toplumsal ve yaşamsal gereksinimleri ile, çevresel koşulları ile tamamen orantılı ve uygun olsun."¹⁷ Öğretmen yetiştirme sorunumuz, söz konusu program sorununun önemli bir boyutu olmalıdır. Bu da bilgi çağında öğretmen yetiştirmede genel ilkelerin ortaya konmasını gerektirir.

Bilgi Çağında Öğretmen Yetiştirmenin Genel ilkeleri Neler Olabilir?

1. Gözlem, deney, iş ve yaşamaya dayalı, sorun çözmeyi esas alan, bilimsel anlayışa sahip bilimsel yöntemleri kullanabilen bir öğretmen yetiştirmek;
2. Her okul derecesinde, kendi özelliklerine uygun (1) Bütünlük, (2)Aktüalite ya da çocuğa görelilik, (3) Bireylik, (4) Otorite, (5) Özgürlük, (6)Etkinlik, (7) Toplumsalık ... gibi çağdaş eğitim ve öğretim ilkelerini, uygun ünite ya da proje yöntemleriyle, yaşamsal niteliklere sahip öğretim programını uygulayabilen bir öğretmen yetiştirmek,
3. "Bilgiyi, bir süs olarak değil, yaşamsal sorunların çözümünde bir araç olarak" kullanabilen bir öğretmen yetiştirmek;
4. Cumhuriyet yönetiminin gerçekleştirdiği Türk devrimlerini, Anayasamızda belirtilen laiklik, demokratiklik ve hukuk ilkelerini bilen, koruyan ve geliştiren, toplumun ekonomik ve kültürel gelişmesini ülkü edinen, özgüven sahibi bir öğretmen yetiştirmek;
5. Bütün bu ilke ve yöntemleri, bilgi çağının özünü oluşturan bilgisayar teknolojisinin getirdiği olanakları kullanarak, rehberlik anlayışına uygun öğretim yapabilen bir öğretmen yetiştirmek;
6. Yalnız okul ve sınıf içinde çalışan bir öğretmen değil, kendini bütün yeti ve yetenekleri ile geliştirmiş, boş zamanlarını, başkalarına da kültürel ve ekonomik açıdan yardım edebilecek şekilde değerlendirebilen, üretici niteliklere sahip bir öğretmen yetiştirmek olabilir.

Böylece, bilgi çağının öğretmeninin yetiştirilmesiyle ilgili temel ilkeleri ya da amaçları ortaya koyduğumuzu sanıyoruz. Bu, birer proje ile gerçek ve sanal ortamlarda araştırma yapan, bir sonuca varan ve bunları değişik şekillerde üretime dönüştürebilen, bilgisayar kullanımı becerisine sahip bir öğretmen demektir. Bununla birlikte, bilgisayar, bir araçtır; her şey demek değildir. Bilgisayar aracılığıyla, bilgi üretimine çok hızlı ve büyük ölçüde ulaşılacağı için yetişecek öğretmen, kendini sık sık yenilemek gereği duyacaktır. Bu da ömür boyu, sürekli bir eğitimi gerekli kılar ve öğretmen yetiştiren

kurumlar ile öğretmen istihdam eden kurumlar arasında sağlıklı bir ilişki kurulmasını gerektirir.

Yukarıda söz konusu olan "öğretmen yetiştirme'nin genel amaçları"nı gerçekleştirecek bir öğretmen yetiştirme kurumu nasıl yapılandırılmalıdır? Yahut öğretmen yetiştirme'nin değişkenleri, bu amaçlara göre nasıl düzenlenmelidir? Öğretmen yetiştirmede asıl sorunun bu olduğunu sanıyorum. Şimdi bunlara yanıt aramaya çalışalım.

Burada önce şunu belirtmek istiyorum:

Eski Milli Eğitim Bakanlarından Avni Akyol, 1991 yılında, yurt içinde yaptığı gezilerde edindiği izlenimlerle bu sorun üzerinde durdu ve bununla ilgili olarak öğretmenlerde "pedagojik formasyon yetersizliği bulunduğu"ndan söz etti. Bazı yayın organlarında da yine bununla ilgili olarak "Öğretmen Yetiştirmede Alârm Zineri Çalıyor" gibi başlıklarla yazılar yayımlanmaya başladı. Bunun üzerine tarihsel olarak, bir araştırma yapmaya karar verdim. Öğretmen yetiştirme sorunu, her şeyden önce, bir eğitim bilimidir. Bu alanın gelişmesi, eğitim biliminin de gelişmesi demektir. Araştırmam, "Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye' de Eğitim Bilimleri Tarihi" adıyla 1995 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlandı.

Söz konusu araştırmanın "Sonuçlar ve Öneriler" kısmında, öğretmen yetiştirme'nin çeşitli değişkenleri üzerinde durulmuştur. Bunlar, büyük ölçüde, bilgi çağı'nın öğretmen yetiştirme sorununa da ışık tutmaktadır. Ayrıntısına girmeden, bu değişkenleri ve önerileri, yukarıda söz konusu edilen öğretmen yetiştirme'nin temel nitelikleri ya da genel amaçları çerçevesinde kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Genel: Öğretmen yetiştirme'nin belli yasal bir dayanağı yoktur. Öğretmen yetiştirme, bütünüyle, Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK'ün) yasasına dayandırılmıştır. Bu konuda sözünü ettiğimiz nitelikleri içeren ayrıntılı bir yasa çıkarılmalıdır. Böyle bir yasada öğretmen yetiştirme'nin genel amaçlarına değinilmelidir.

2. Yetiştirilecek öğretmenin niteliği: Yalnızca sınıf ya da okul içi öğretim yapan öğretmen yerine, bilgisayar teknolojisine sahip, kendini gerçekleştirmiş, düzenleyici, insani ilişkileri olan, üretici nitelikte, başkalarına yardım edici, okul dışı etkinlikler yapmaya da olanak sağlayan bir öğretmen. Bu genel niteliklere, öğretim basamağı'nın gerektirdiği özel nitelikler de eklenmelidir.

3. Öğrenci alımı: Yalnızca üniversite giriş puanlarına bakılmayan, "öğretmenlik kişiliğine" dayalı seçimi öncelik alan bir öğrenci. Bu, okula girmeden önce öğretmenlik tutum ve davranış testleriyle yapılabileceği gibi, birkaç yıl sonra yapılacak yatay geçişlerle de yapılabilir.

4. Öğretim elemanlarının meslekî kişilikleri: İyi öğretmenleri, meslekî kişiliğe sahip iyi öğretmenler yetiştirir. Bunun geçmişte de böyle olduğu görülmüştür. Bu nedenle, bu niteliklere sahip eğitimciler, öğretmen yetiştirmede görevlendirilmelidir. Günümüzde öğretmen yetiştiren kuruluşlardaki öğretim elemanlarının büyük bir kısmının pedagojik formasyonları yoktur.^{19, 20} Hatta ilk ve ortaöğretimde öğretmenlik deneyimleri de yoktur.

5. Öğretmen yetiştiren kuruluşların öğretim programları ve meslek dersleri: Belirlenen öğretmen niteliklerinin gerçekleşmesine yardım edecek ders ve ders dışı etkinliklere önem vermek. Türkçe, eğitime giriş, felsefe, mantık, psikoloji, sosyoloji, eğitim tarihi, ekonomi gibi genel derslerle birlikte, ruh sağlığı ve rehberlik, özel öğretim yöntemleri gibi özel bir alana yönelik dersler.

Eğitim programında, öğrencilerin ilerde boş zamanlarını halk eğitimi kurslarında görev alabilecek biçimde, üretici bir etkinlik içinde geçirmelerine de önem verilmelidir. Öğretmen, bunu, ilerde bir zorlama olmadan- topluma yararlı olacak biçimde kullanabilmelidir. Aynı şey, ilk ve ortaöğretim

programlarında da yer almalıdır. Bu yolla, yetişecek öğretmenin, topluma, onun kalkınmasına yararlı olacak biçimde yetiştirilmesine katkıda bulunulmuş olur. İnternet teknolojisine sahip olmak, bunun dışındadır.

6. Öğretim uygulamaları ve staj çalışmaları: Özellikle meslek dersleri, gerçek ortamlarında uygulamalı olarak yapılmalıdır. Mezuniyetten sonra, deneyimli öğretmenlerin rehberliğinde, en az bir yıllık ciddi bir staj dönemi gereklidir.

7. Yatılılık durumu: Eski yatılılık durumu çok yararlı olmuştu. Bugün bu yapılmamaktadır. Bunun yerine, burs ve yurt sağlama işinde öğretmen adaylarına büyük kolaylıklar gösterilmelidir.

8. Diğer öneriler: Alanı ne olursa olsun, her öğretmen, biri asıl biri de ek olmak üzere iki alan için yetiştirilmelidir. Öğretmen yetiştiren kuruluş ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında var olan işbirliği, daha etkili bir hale getirilmelidir. 1982'den sonra bunun yapılmadığı yıllar olmuş, hatta bir ara öğretmen yetiştirme genel müdürlüğü kaldırılmıştı, sonradan tekrar kuruldu.

Buraya özet olarak aldığımız bu hususlar üzerinde dikkatle durulur ve yukarıda söz konusu ettiğimiz öğretmen yetiştirme ile ilgili nitelikler, yeterlikler ve amaçlar gerçekleşirse, bilgi çağının istediği öğretmeni yetiştirmiş olacağımızı sanıyorum.

Bu nitelikte bir öğretmen yetiştirilmesi ve yetişen öğretmenin mutluluğu için, onun saygınlığı dahil, ekonomik ve sosyal durumu iyileştirilmelidir.

Öğretmen Yetiştirme ile İlgili Diğer Uzmanlık Alanları:

Öğretmen yetiştirme ile ilgili olarak yukarıdaki temel niteliklerin ve değişkenlerin başarılı ve etkin bir biçimde gerçekleşebilmesi için, bazı uzmanlık alanlarına da gerek vardır. Bunları, öğretmen yetiştirme sürecinden ayrı düşünemeyiz. XI. Millî Eğitim Şurasında bunların tanımları yapılmıştır. Bu nedenle, bunlara da kısaca değinmek isterim.

Bu uzmanlık alanları şunlardır:

1. *Eğitim yöneticisi yetiştirilmesi:* Eğitim yöneticisi, okulda ve eğitim örgütlerinde yönetim işlerini etkili ya da nitelikli bir biçimde gerçekleştirmek amacıyla, yönetim süreçlerini işletmeye yeterli ve başarılı bir uzmandır. Bu uzman, öğretmen eğitiminden sonra, en az bir yüksek lisans yapmak suretiyle yetiştirilmelidir. Bu mümkün olmazsa, benzer nitelikte bir eğitimden geçirilmelidir. Yönetici, işe yönetici yardımcılığından başlamalı ve deneyimleri arttıkça, en üst yönetim düzeyine kadar çıkmalıdır.

2. *Eğitim uzmanları yetiştirilmesi:* Eğitim uzmanı, okulda ve eğitim örgütünde, eğitsel amaçların en üst düzeyde gerçekleştirilmesi için eğitim ortamının oluşmasına, eğitim işgörenlerinin ve ana-babaların eğitim sorunlarının çözülmesine kılavuzluk ve yardım eden bir uzmandır. Bu da en az yüksek lisans düzeyinde eğitim görmüş bir kimse olmalıdır.

Bu uzmanlık alanları şunlardır:

1. Okul danışmanlığı,
2. Eğitim plânlamacılığı,
3. Program geliştirme uzmanlığı,
4. Özel eğitim alanı uzmanlığı,

5. Eğitim teknolojisi uzmanlığı,
6. Halk eğitimi uzmanlığı,
7. Ölçme ve değerlendirme uzmanlığı,
8. Okul kitaplığı uzmanlığı,
9. Okul-işyeri ilişkileri uzmanlığı,
10. Beslenme uzmanlığı.

Son üç alan için *öğretmen eğitimi* temeli gerekmez.

3. *Eğitim denetmeninin yetiştirilmesi*: Eğitim denetmeni, okulun ve eğitim örgütlerinin etkili çalışmasını sağlamak amacıyla, araştırma yapan, eğitim ve öğretim işgörenlerinin sorunlarını çözen, eğitilmiş deneyimli bir uzmandır. Bunun için eğitim denetmeni de en az yüksek lisans düzeyinde bir eğitim görmelidir. Bu amaçla özel bir eğitimden de geçirilebilir. Mevcut öğretmenler, lisans üstü bir eğitimden geçmiş olsalar bile, özel olarak yetiştirilmeden bu göreve atanmamalıdır.

4. *Hizmet içi eğitim*: Hızlı gelişen bilgi çağında, mevcut bilgiler birkaç yıl içinde eskimiş hale geldiği için, öğretmenin de birkaç yılda bir yenilenmeye gereksinimi olacaktır. Bu amaçla, hizmet içi eğitime önem verilmeli, yerel düzeylerde bile etkili yetiştirme kursları açılmalıdır.²¹

Sonuç:

Buraya kadar, söylediklerimizden şu sonuçları çıkarabiliriz:

1. Dünya, "Bilgi Çağı" adı verilen yeni bir çağa girmiştir. Bilgiye ulaşma olanakları, yalnızca doğa ve kitaplarla sınırlı olmayıp elektronik ortamlara taşınmıştır. Bunlara ulaşma olanakları artmıştır. Ülkenin eğitim ve öğretim sorumluluğunu üzerine almış öğretmenlerin de bu yeni çağa uyumunu sağlayacak bir biçimde yetiştirilmeleri gerekir.

2. Yetiştirilecek öğrencinin de bu yeni çağın gereklerine uyumu için "e-öğrenme" adı verilen elektronik öğrenme yöntemlerini öğrenmeleri gerekmektedir. Her öğrenci, konuşmada söz konusu ettiğimiz yeni öğrenme kavramlarını uygulayarak öğrenmelidir. Bunun için, hem öğretmen yetiştirecek eğitim fakültelerinin hem de ilk ve ortaöğretim okullarının programlarında bu kavramları içeren dersler bulunmalıdır.

3. Okullarda öğretim, bilgi çağının söz konusu edilen öğe ve özelliklerine uygun bir biçimde yapılmalıdır. Bu zorunludur. Aksi takdirde, çağın gereklerine uygun insan yetiştirilemez.

4. Öğretmen yetiştirme tarihimiz, bir bakıma, yeni yöntemler tarihidir. Bu, yeni yöntemlere sahip çıkmakla başlamış ve gelişmiştir. Bugün de öğretmen yetiştiren kuruluşlarımız, çağın en önde gelen yöntemlerine sahip çıkmak ve yetiştirilecek öğretmenler aracılığıyla, bunları, yurt ölçüsünde yaymak durumundadır.

5. Konuşmada söz konusu ettiğimiz bilgi çağında öğretmen yetiştirmenin genel amaçları, 2002 yılında YÖK ve Millî Eğitim Bakanlığınca saptanmış bulunan özel niteliklerle birlikte, yapılacak yeni öğretmen yetiştirme programlarında göz önünde bulundurulmalıdır. Buna göre, okulda ders içi etkinlikler ile ders dışı etkinliklere de ayrı ayrı yer verilmelidir. Bu amaçla, eski öğretmen yetiştirme programlarından da yararlanılmalıdır. Öğretmen yetiştiren kuruluşların programlarında, pedagojik formasyon, genel kültür, özel alan bilgisi ve özel alan eğitimi ile ilgili dersler yanında, boş zamanı değerlendirmeye yönelik olarak çeşitli özel sanat ve hobilerin geliştirilmesini sağlayan dersler de bulunma-

İdir. Özellikle tam gün eğitim ve öğretim olanakları sunan okullarda, sosyal hizmet uzmanlarının ve usta öğreticilerin görevlendirilme olanakları araştırılmalıdır. Bunlar, ilkönce ilköğretim yıllarındaki öğreticilerin "bireysel ve toplu etkinlik çalışmaları"nda yararlı olacağı gibi, kişinin emeklilik döneminde de onun sağlığını canlı tutan bir iş ve meşguliyet aracı da olabilir. Bunun için, "Bireysel ve toplu etkinlik çalışmaları", ilk ve orta öğretimin diğer sınıflarında da yer almalıdır. Bu, kişinin kendini özgürce gerçekleştirebilmesi için gereklidir. Başka ülkelerin okullarında da buna benzer uygulamalar bulunmaktadır.

6. Bu konuda yapmış olduğumuz bir araştırmanın "Sonuç ve Öneriler" kısmından sunduğum yukarıdaki özet, öğretmen yetiştirme ile ilgili genel sorunları, yetişecek öğretmenin niteliklerini, öğrenci alımını, öğretim elemanlarının meslekî kişiliklerini ve diğer hususları içermektedir. Öğretmen yetiştirme sisteminin geliştirilmesinde, uygun görülürse, bir taslak olarak sunduğumuz bu önerilerden yararlanılabilir.

7. İyi öğretmen yetiştirme yöntemlerine sahip olmak ve hatta bunu iyi uygulamak da yeterli olamaz. Bunun, bir sistem bütünlüğü içinde, sürekli gelişmeye elverişli bir durumda olması da gerekir. Bunun için, bu çalışmalar, iyi eğitim yöneticisi, iyi eğitim uzmanları ve iyi eğitim denetmenlerinin yetiştirilmesi ile desteklenmelidir. Bu elemanlar, bir kez yetiştirilmiş olmakla kalmamalı, zaman içinde, çeşitli kurslarla kendilerini yenileme davranışları içine de girmelidirler. Bunun için de öğretmen yetiştiren kuruluşlarla öğretmen istihdam eden Millî Eğitim Bakanlığı arasında sıkı bir işbirliğinin sağlanmasına da önem verilmelidir.

Son olarak şunu vurgulayabiliriz:

Bununla birlikte, bilgi çağının bilgisayar, bizi, doğadan, gerçeklerden, çevre kültürünün incelenmesinden uzaklaştırmamalıdır. Öğretmen adayları ve her basamaktaki okul öğrencileri, gerçek ortamlarda sürekli okuma ve yazma alışkanlığı kazanmaya teşvik edilmelidir. Bilgisayar, sonuçta bir aygittir; her şey değildir. Ek'te sunduğum tepegöz saydamındaki sorulara da hep birlikte yanıt aramaya çalışalım.

Beni sabırla dinlediğiniz için hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.

KAYNAKLAR

1. Okan, Kenan. **Bilim ve Teknoloji**. Ankara: 2002, s. 10. 2. Işıklar, K. İnanç. "21. Yüzyılda Bilgi, Uyarlık ve Değişim", <http://www.aydinlanma1923.org/sayı/40.-02>. (inter ortamı)
3. Öncül, Remzi. **Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi 2000, 163.
4. A.g.e.s.166.
5. Çakırer, Mehmet Akif. "Bilgi Toplumunda E-Öğrenim (E-Learning) ve Türkiye'de Uygulamasının Avantajları (İnternet ortamından alınmıştır)
6. Öncü); a, g, e, s. 916-917.
7. Çakırer; a.g.y, s. 3.
8. Tekişik, H, Hüsnü. "Bilgi çağı ve Bizde Eğitim Uygulamaları". **Çağdaş Eğitim**, Eylül 2002, Sayı: 290, s. 1
9. Tekişik; a.g.y., s.1
10. Akyüz, Yahya. "Darülmuallemîn'in İlk Nizamnamesi (1851) ve Ahmet Cevdet Paşa", **Millî Eğitim**, Mart 1990, Sayı: 95, s. 3-20.
11. Ergin, Osman. **Türk Maarif Tarihi**. İstanbul: Eser Matbaası, 1977, Cilt i - 2, s. 5708 - 580.

12. Binbaşıoğlu, Cavit. **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1995, s. 85 - 88.
13. Binbaşıoğlu, Cavit. "Köy İşleri Komisyonu Raporu, **Çağdaş Eğitim**, Mart 2002, s. 22 – 31
14. Binbaşıoğlu, Cavit. **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi**. Ankara: Öğretmen H. Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, 1999, s. 202 - 208 ve Binbaşıoğlu, Cavit, **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri (Tarihsel Bir Çerçeve)**. Dikili Belediyesi Kültür Yayınları, 1993, s. 12 - 14.
15. (YÖK), **Eğitim Fakültelerinin Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi**. Ankara, 1998 (Teksir)
16. **Çağdaş Eğitim sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu**. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2003.
17. Millî Eğitim Bakanlığı. **İlkokul Programı**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1968.
18. Kanad, Halil Fikret. "Eğitim ve Öğretimin Temel Prensipleri", **Tedrisat Mecmuası**, Yeni Seri, Ekim 1951, Sayı:4, s.10-16.
19. Kavcar, Cahit. "Alan Öğretmeni Yetiştirme", **Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu**. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2003, s. 81 - 89.
20. Bakırcıoğlu, Rasim. "Çağdaş Öğretmeni Ne Zaman Yetiştireceğiz?", Hasan Coşkun (Ed.), **Öğretmenlik Mesleği: Türkiye - Almanya ve Kıbrıs'ta Öğretmen Yetiştirme**. Ankara: CTB Yayınları, 2000, s. 206 - 215
21. **XI. Millî Eğitim Şûrası**. (8 - 11 Haziran 1982)

Ek: 1

Aşağıdaki soruların cevaplarını Beyin Fırtınası yoluyla birlikte düşünelim.

1. Sanal ve gerçek ortamlardaki öğrenme arasında bir dengeyi nasıl kurabiliriz?
2. İletişim araçları destekli öğrenme süreçleri ile ilgili özel öğretim yöntemlerini nasıl biçimlendirebiliriz?
3. Günün birinde çocukları iletişim araçlarının etkisinden kurtarma yolları aramak durumunda kalabilir miyiz?
4. İletişim araçları temelinde yürütülen eğitim - öğretim sisteminde ölçme değerlendirme çalışmalarını nasıl yapabiliriz? Hangi bilgileri, becerileri ve tutumları nasıl ölçüp nasıl değerlendirebiliriz?
5. Bilgi teknolojileri kullanımında fırsat eşitliğini nasıl sağlayabiliriz?
6. Gerçekleşecek olursa,Avrupa Birliği bağlamında Türk öğretmenlerinin de serbest dolaşım hakkından yararlanabilmeleri için yabancı dil sorununu nasıl çözebiliriz?
7. ?